

MASHINASOZLIKDA DETALLARNI ISHLAB CHIQRISHDA IQTISODIY SAMARADORLIKKA ERISHISH

Jabborxonova Gulzodaxon Azizxon qizi

Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika

Universiteti Olmoliq filliali 4-bosqich talabasi

E-mail: gulzodaxonjabborxonova@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mashinasozlik - ishlab chiqarish, transport vositalari, shuningdek xalq iste'moli mollari va mudofaa mahsulotlari ishlab chiqaradigan tarmoqlar majmuasidir. Mashinasozlik majmuasiga yigirmadan ortiq kichik tarmoqlar kiradi

Key words: investment, detail, industry, efficiency, metall, expertise.

Mashinasozlik - ishlab chiqarish, transport vositalari, shuningdek xalq iste'moli mollari va mudofaa mahsulotlari ishlab chiqaradigan tarmoqlar majmuasidir. Mashinasozlik majmuasiga yigirmadan ortiq kichik tarmoqlar kiradi (to'liq ro'yxat ilovada keltirilgan). Statistik ma'lumotlarni yaratishda mashinasozlik "muhandislik va metallga ishlov berish" deb nomlangan sanoatga birlashtiriladi. Ikkinchi qism (metallga ishlov berish) ikkita kichik tarmoqni o'z ichiga oladi: metall konstruksiyalar va buyumlar ishlab chiqarish, shuningdek, mashina va uskunalarni ta'mirlash. 2003 yil 1 yanvardan boshlab (ikki yillik o'tish davri bilan) Evropa Ittifoqining tegishli tasnifi bilan uyg'unlashtirilgan Iqtisodiy faoliyatning Butunrossiya tasnifi (OKVED) joriy etilganligi munosabati bilan "muhandislik" atamasi (mashinasozlik) qurilish majmuasi) "ishlab chiqarish tarmoqlari" tushunchasi bilan almashtirildi. Mashinasozlik majmuasiga kiruvchi yirik va o'rta korxonalarining umumiy soni 7500 tani tashkil etadi, ulardan sanoat uchun eng muhim 3300 tasi. Tarmoqlararo komplekslar orasida yetakchi hisoblanadi. Bu bir necha sabablarga bog'liq. Birinchidan, mashinasozlik kompleksi sanoat majmualarining eng yirikidir, u ishlab chiqarilgan mahsulotlarning deyarli 20 foizini va Rossiya iqtisodiyotida ishlaydiganlarning barchasini tashkil qiladi. Mashinasozlik va metallga ishlov berish butun sanoatga qaraganda yirikroq korxonalar bilan tavsiflanadi (tarmoqdagi korxonaning o'rtacha hajmi ishchilar soni bo'yicha taxminan 1700 kishini tashkil etadi, umuman sanoatda 850 dan kam bo'lsa), katta kapital mahsulotlarning intensivligi, kapital sig'imi va mehnat zichligi; muhandislik mahsulotlarining konstruktiv va texnologik murakkabligi turli va malakali ishchi kuchini talab qiladi. Barcha tarmoqlar ichida mashinasozlik yalpi mahsulotdagi ulushi (1990 yilda - 30%) va sanoat va ishlab

chiqarish xodimlarining ulushi bo'yicha birinchi o'rinda, sanoat va ishlab chiqarish fondlarida ulushi bo'yicha ikkinchi o'rinda (yoqilg'i-energetika kompleksidan keyin), shuningdek, eksport tarkibida (o'n sakkiz%). Mashinasozlikning umumiy sanoat mahsulotidagi ulushi 1985 yilda tashkil topgan. - 20,9%, 1990 yil - 24,2%, 1995 yil - 18,5%, 2000 yil - 19,4%, 2001 yil -19,7%, 2002 yil - 19,5%, iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarda esa 35% dan 50% gacha bo'lgan darajaga etadi. Bu ularga sanoatning aksariyat tarmoqlaridagi ishlab chiqarish uskunalari har 7-10 yilda yangilash, shu bilan birga texnologik taraqqiyotida yana bir yutuq yaratish imkoniyatini beradi. Rossiyada bu ko'rsatkich nisbiy jihatdan hatto 1,5-2 baravar past bo'lib, sanoatimizning texnik darajasi bo'yicha rivojlangan mamlakatlardan asta-sekin orqada qolishining asosiy sababidir.

Mashinasozlik majmuasining asosiy muammolaridan biri bu asosiy fondlar va uning faol qismi – 65% 15-20 yildan buyon ekspluatatsiya qilingan asbob-uskunalarining eskirishidir. So'nggi o'n yillikda mashinasozlikda texnologik bazani yangilash sur'ati pasaydi, bu 4,6-4,9 foizni tashkil etadi, bu tarmoqdagi o'rtacha ko'rsatkichdan (8,7 foiz) qariyb ikki barobar pastdir. Mashinasozlik sanoatning boshqa barcha tarmoqlarini yangi ishlab chiqarish uskunalari bilan ta'minlashga mo'ljallangan texnologik yadro ekanligini hisobga olsak, uning ishlab chiqarish fondlarining eskirganligi, texnologik jihatdan qoloqligi butun tarmoq ishlab chiqarish quvvatlarining qoloqligini avtomatik tarzda ko'paytiradi.

1998 yildan keyin o'sish tendentsiyasiga ega bo'lgan va 2001 yilda 17% ga etgan ishlab chiqarish rentabelligi 2002 yilda yana 12,5% ni tashkil etdi va zarar ko'rgan korxonalar soni 40,3% dan (1998 yil) 23,1% gacha (2000) kamaydi. 2002 yilda yana 40,9% gacha ko'tarildi. Shu bilan birga, balanslangan moliyaviy natija ham pasayib bormoqda va 2002 yilda 2001 yilga nisbatan 66,3% ni tashkil etdi.

Sanoatda band bo'lgan mehnatga layoqatli aholining uchdan bir qismi mashinasozlik va metallga ishlov berishda ishlaydi. Mashinasozlikda bir ishchining ishlab chiqarishi eng past ko'rsatkichlardan biri bo'lib, yiliga 286 000 rublni tashkil qiladi. Sanoatda o'rtacha bu ko'rsatkich yiliga deyarli 600 ming rublga etadi (2002 yil ma'lumotlari). Shunga mos ravishda, 2002 yilda mashinasozlikda ish haqi darajasi oyiga 4440 rublni tashkil etdi, bu sanoatning o'rtacha ko'rsatkichidan chorakdan ko'proq past (oyiga 5660 rubl).

Natijada sohada kadrlar bilan bog'liq muammolar keskinlashmoqda.

Mashinasozlik majmuasi mahsulotlarini ishlab chiqarish mavjud bozorlarni hisobga olgan holda tashkil etilgan, ishlab chiqaruvchilar quyidagi guruhlariga bo'lingan:

– investitsiya muhandisligi (og‘ir, energetika, transport, neft, qurilish va yo‘l texnikasi) guruhi, ularning rivojlanishi yoqilg‘i-energetika, qurilish va transport komplekslarining investitsion faoliyati bilan belgilanadi;

- qishloq xo‘jaligi ishlab chiqaruvchilari va qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlovchilarning to‘lov qobiliyatiga, shuningdek, qisman aholi talabiga qarab, agrosanoat majmuasining qayta ishlash tarmoqlari uchun traktor va qishloq xo‘jaligi mashinasozligi, mashinasozlik korxonalarini va engil sanoat korxonalarini guruhi;

- elektrotexnika, priborlar, stanoksozlik ishlab chiqarish korxonalarini - sanoatning, shu jumladan mashinasozlikning o‘zi ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda rivojlanayotgan, fanni ko‘p talab qiluvchi, komponentlar deb ataladigan tarmoqlar guruhi;

- avtomobilsozlik sanoati, uning ishlab chiqarilishi yengil avtomobillar, shuningdek, uzoq muddat foydalaniladigan tovarlar ishlab chiqaruvchi tarmoqlar yakuniy iste‘molchilarga (uy xo‘jaliklariga) yo‘naltirilgan, yuk mashinalari va avtobuslar bo‘yicha esa korxonalar, firmalar ehtiyojlariga yo‘naltirilgan. va mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlari;

- davlat ehtiyojlari uchun mudofaa sanoati mahsulotlari va Rossiya Mudofaa vazirligining eksporti va boshqa iste‘molchilar uchun Rosoboroneksport orqali.

Mashinasozlik mahsulotlari bozorlarining sig‘imi 1600 milliard rubldan ortiq. Shu bilan birga, umuman olganda (kema va samolyotlarni hisobga olgan holda) 2002 yilda mashinasozlik mahsulotlari eksporti 2001 yilga nisbatan 4 foizga kamaydi va 9,9 milliard AQSH dollarini (307 milliard rubl), import 16,5 milliard AQSh dollariga (511,5 milliard rubl) yetdi.) va 16% ga oshdi.

Mashinasozlik kompleksi korxonalarining rivojlanishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatuvchi asosiy omillar quyidagilardir:

eskirgan va eskirgan ishlab chiqarish fondlari;

ishchi va investitsiya fondlarining etishmasligi;

"tabiiy" monopoliyalar mahsulotlari va xizmatlari narxlarining o‘shishidan ustunroq (2002 yil uchun narx indeksi elektroenergetikada 127,5%, yoqilg‘i sanoatida - 122,5%, mashinasozlikda - 109,3%);

moliya-kredit tashkilotlari va iqtisodiyotning real sektori o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlikning yetarli darajada samarali emasligi;

korxonalarining aylanma mablag‘larini sezilarli darajada kamaytiradigan soliqqa tortish darajasi;

mamlakat iqtisodiyotining yetarli darajada yuqori o‘shish sur‘atlari bo‘lmaganligi sababli ichki bozor imkoniyatlarining cheklanganligi;

mashinasozlik majmuasining o‘zida bir qator tarmoqlarning etarli darajada tuzilmaganligi;

sanoat korxonalarida kadrlar etishmasligi.

Yuqorida bayon etilgan vazifalarni hal etish mashinasozlik majmuasini modernizatsiya qilish, korxonalarni aylanma mablag'lar va investitsion mablag'lar bilan to'ldirish, mashinasozlikni sanoat tarmog'ining texnologik o'zagiga aylantirish, har 7-10 yilda barcha tarmoqlarda uskunalarni yangilab turishga qaratilgan. .

Ushbu muammolarni hal qilish va belgilangan maqsadlarga erishish uchun quyidagi choralarni ko'rish kerak:

Ichki bozorni rivojlantirish va mashinasozlik majmuasining "tabiiy" monopoliyalar bilan o'zaro munosabatlari sohasida:

mashinasozlik mahsulotlarining asosiy buyurtmachilari sifatida "tabiiy" monopoliyalar sub'yektlarida tender savdolarini o'tkazish amaliyotini kengaytirish, shu jumladan qo'shma dasturlarni ishlab chiqish, bu boradagi davlat ustuvorliklarini belgilash va monopoliyalar manfaatlarini muvozanatiga erishish bo'yicha takliflar kiritish. o'zlari va boshqa tarmoqlar;

«tabiiy» monopoliyalarning narxlari va tariflarini uzoq muddatli prognozlash siyosatini ishlab chiqish. Huquqiy tartibga solishni takomillashtirish sohasida:

uni o'z ishlab chiqarishini rivojlantirish va yangilashga investitsiya kiritayotgan korxonalariga foyda solig'i bo'yicha imtiyozlarni tiklash bo'yicha takliflar kiritish;

XULOSA

Ushbu munozara yakunida quyidagi xulosalar chiqarish mumkin: Mashinasozlik majmuasini minimal texnologik darajada qo'llab-quvvatlash zarurati bilan bog'liq bo'lgan xalq xo'jaligining dolzarb ehtiyojlari mashinasozlikda tarkibiy investitsiya siyosatining ustuvor yo'nalishlarini belgilaydi. Uskunalarga bo'lgan talabni va mintaqalararo hamkorlik aloqalarini tiklash orqali investitsiya jarayonini normallashtirish talab etiladi.

Mashinasozlik sanoatida ishlab chiqarishning qisqarishi sharoitida analoglari Rossiyada ishlab chiqarilgan yoki ishlab chiqarilishi mumkin bo'lgan asbob-uskunalarni chet elda sotib olishni cheklash tavsiya etiladi. Bu ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasini oshiradi va bir qator turdagi butlovchi qismlar va uskunalarni yetkazib berilishi munosabati bilan qo'shni davlatlar bilan uzilgan ishlab chiqarish va kooperatsiya aloqalarini tiklashi mumkin. Mamlakatning tarkibiy va investitsiya siyosatini amalga oshirish uchun katta mablag'larni ustuvor yo'nalishlarga jamlash zarur. Ammo korxonalarining o'z mablag'lari hisobidan shakllantirilgan kapital qo'yilmalar hajmi hozirgi vaqtda investitsiya resurslariga narxlarning o'sishi va korxonalarining moliyaviy ahvolidan og'irligi tufayli cheklangan. Shu bilan birga, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash uchun qishloq xo'jaligi mashinasozligi va mashinasozlik kabi kichik tarmoqlarga xususiy (mahalliy va xorijiy) investorlarning mablag'larini yaqin kelajakda keng miqyosda jalb etish mumkin emas. Shu sababli,

mashinasozlikning milliy iqtisodiyotning asosiy tarmoqlari uchun hayotiyligini ta'minlashning asosiy yuki davlat zimmasiga tushadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Berezin I.E., Kalinina V.P. Mashinasozlik sanoati iqtisodiyoti - M.: Oliy maktab. 1998 yil.
2. Borisov V., Tarakanov G. Mashinasozlik kompleksi: rivojlanish holati va resurslari // The Economist, 2002, № 8.
3. Voronin V.V. Rossiya Federatsiyasining iqtisodiy geografiyasi: Darslik 2-nashr, to'ldirilgan va qayta ko'rib chiqilgan - Samara SGEA, 1997 yil.
4. Mashinasozlik majmuasi: 2003 yildagi holat va rivojlanish imkoniyatlari (sharh) // The Economist, 2004. № 1,
5. Xoroshilov G. Mashinasozlikning texnologik rivojlanishi // Iqtisodchi, 2003 yil, 7-son.